

STANISŁAW BOROWSKI

STAN I PERSPEKTYWY BADAN NAUKOWYCH W AKADEMII EKONOMICZNEJ W POZNANIU

I. GŁÓWNE KIERUNKI I OSIĄGNIĘCIA BADAŃ NAUKOWYCH

W rozważaniach naszych nie zamierzamy podsumowywać rozwoju badań naukowych i ich wyników w ciągu minionych pięćdziesięciu lat {1926-1976) istnienia Akademii Ekonomicznej. Odpowiedni przegląd tych badań znajdziemy w jubileuszowej publikacji¹. Celem zaś tych rozważań jest zapoznanie czytelnika z zarysem stanu badań na koniec pięćdziesięciolecia działalności Uczelni. Ponadto ów stan stanowi punkt wyjścia dla próby prognozy przyszłych problemów i kierunków badań oraz przyszłych nowych dyscyplin naukowych w Uczelni.

Wśród aktualnie prowadzonych badań wyodrębnić można jedenaście kierunków, czyli grup dyscyplin, w których prowadzone są badania naukowe; a mianowicie: 1. ekonomia polityczna, 2. polityka ekonomiczna, planowanie i nauki o regionie, 3. socjologia, 4. demografia, 5. historia gospodarcza, 6. ekonomika i organizacja produkcji, 7. ekonomika i organizacja handlu, 8. finanse i rachunkowość, 9. prawo i ubezpieczenia, 10. statystyka i ekonometria, 11. towaroznawstwo. Kierunki te tylko w części odpowiadają podziałowi Uczelni na wydziały i instytuty. Niektóre badania prowadzone w Instytucie Ekonomii Politycznej należą do dyscyplin ekonomiki i organizacji przemysłu i handlu; natomiast, wyodrębnione tutaj badania historyczno-gospodarcze są prowadzone w Instytucie Ekonomii Politycznej. Z kolei w Instytucie Ekonomiki Obrotu Towarowego prowadzi się badania z zakresu: ekonomii politycznej, ekonomiki i organizacji handlu, nauk o regionie oraz prawa i ubezpieczeń.

W ekonomii politycznej socjalizmu dominowały ostatnio badania nad czynnikami i modelami wzrostu w gospodarce socjalistycznej. Prowadzono intensywne badania nad czynnikami wydajności pracy i ocenami w gospodarce socjalistycznej, nad funkcjonowaniem przedsiębiorstwa socjalistycznego i zjednoczenia oraz nad nowymi wzorcami konsumpcji

¹ *Akademia Ekonomiczna w Poznaniu 1926 -1976*, Warszawa — Poznań 1976.

i rynkiem usług w gospodarce socjalistycznej. Dużo uwagi poświęcono także rachunkowi ekonomicznemu².

W ekonomii politycznej kapitalizmu badania były skoncentrowane na kształtowaniu się koniunktury w gospodarce kapitalistycznej. Na szerokim tle studiów nad przemianami współczesnej gospodarki kapitalistycznej prowadzono analizę retrospektywną i prospektywną koniunktury gospodarczej³. Ogromna większość tych badań była realizowana w Instytucie Ekonomii Politycznej.

Dla badań z zakresu polityki ekonomicznej, planowania i nauki o regionie reprezentatywna była problematyka metod planowania i konstrukcji rachunków planistycznych, zwłaszcza w dziedzinie międzynarodowego podziału pracy i rozwoju regionów. Należą tu także studia nad gospodarką przestrzenną wraz z ochroną środowiska naturalnego. Badania te są prowadzone w Instytucie Planowania i Ekonomiki Regionu oraz w Zakładzie Geografii Ekonomicznej.

Wspomniany Instytut specjalizuje się w metodach i modelach rachunku planistycznego, w planowaniu i realizacji procesów inwestycyjnych oraz w problemach międzynarodowej specjalizacji produkcji, szczególnie w ramach RWPG⁴. Natomiast specjalnością Zakładu Geografii Ekono-

² Wyniki tych badań przykładowo ilustrują następujące opracowania. W. Wilczyński, *Teoria i polityka cen a ekonomika jakości*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1973, nr 1, s. 121 - 134; tenże, *Istota i funkcje cen. Problemy racjonalizacji i systemu cen*, Prace i materiały Zakładu Badań Cen. PKC, Warszawa 1974, zeszyt 25; tenże, *Kryteria gospodarowania a teoretyczne podstawy rachunku ekonomicznego w socjalizmie* [w:] *Ekonomia polityczna socjalizmu*, Warszawa 1973, s. 23 - 47; H. Gawron, *Rola rachunku ekonomicznego w wyborze nowych technik wytwarzania*, Poznań 1975 (maszynopis); A. Matysiak, *Efektywność akumulacji w gospodarce socjalistycznej* [w:] *Ekonomia polityczna socjalizmu*, Warszawa 1973 s. 48 - 87; W. Jarmołowicz, *Kształtowanie się wydajności i stosunku do pracy młodych robotników (badanie na przykładzie H. Cegielski w Poznaniu)*, Poznań 1974 (dysertacja doktorska); W. Piotr, *Cechy socjalistycznych stosunków produkcji a funkcje ekonomiczne samorządu robotniczego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1972, s. 189 - 199; tenże, *Ekonomiczna rola samorządu robotniczego w socjalistycznym przedsiębiorstwie przemysłowym*, Poznań 1974 (dysertacja doktorska)

³ Z. Kowalczyk, *Rachunkowość społeczna, wartości poznawcze i znaczenie praktyczne*, Warszawa 1974; tenże, *Ocena przydatności rachunkowości społecznej dla badania koniunktury gospodarczej* [w:] *Wybrane zagadnienia z ekonomii politycznej kapitalizmu*, część I. Poznań 1973, s. 27 - 36; M. Rekowski, *Modelowe zmiany eksportu, importu i bilansu handlowego w cyklicznym rozwoju gospodarki kapitalistycznej* [w:] *Wybrane zagadnienia z ekonomii politycznej kapitalizmu*, Poznań 1973, s. 37 - 53; W. Przybylska-Kapuścińska, *Sektor państwowy a koniunktura gospodarcza* [w:] *Wybrane zagadnienia z ekonomii politycznej kapitalizmu*, Poznań 1973, s. 75 - 93; B. Polaszkiewicz, *Badania nad cyklem koniunkturalnym w RFN po II wojnie światowej*, Poznań 1975 (dysertacja doktorska).

⁴ L. Wojtasiewicz, *Rachunki przestrzenne w programowaniu i planowaniu rozwoju regionu*, Poznań 1974 (dla Instytutu Planowania w ramach problemu węzłowego 11.1.1.); S. Kruszczyński i zespół, *Modelowe badania produkcji struktury gospodarki Wielkopolski oraz jej wewnętrznych i zewnętrznych powiązań* (praca

micznej są badania nad dynamiką przestrzennych układów gospodarki, zwłaszcza planowanie rozwoju miast i regionu⁵.

Badania socjologiczne prowadzone w Zakładzie Socjologii można określić wspólnym mianem socjologii przemysłu, handlu i usług oraz pracy i zawodów. Przedmiotem tych badań były problemy wydajności pracy i wprowadzonych innowacji technicznych i organizacyjnych, postępu technicznego i społecznego w przedsiębiorstwie i jego wpływu na kształtowanie się osobowości pracowników, a także problemy automatyzacji, monotonii i humanizacji pracy. Badano również rolę bodźców pozaekonomicznych i tak zwanych grup nieformalnych w zakładach pracy, problemy adaptacji i integracji załogi oraz jej kształcenia zawodowego⁶.

Badania demograficzne, realizowane w Zakładzie Statystyki Ekonomicznej i Demografii, skierowane były na: reprodukcję ludności w Polsce, na współzależność między rozwojem demograficznym i wzrostem gospodarczym oraz na problemy demograficzne krajów europejskich o niskiej płodności. W ramach badań nad reprodukcją ludności szczegółowe studia poświęcono demograficznemu, socjologicznemu, kulturalnemu i ekonomicznemu czynnikom płodności małżeńskiej oraz delimitacji regionów podobnych pod względem tych czynników⁷. W badaniach nad współzależ-

dla Instytutu Geografii PAN w ramach problemu węzłowego 11.2.1.); R. Songajło *Metoda nakładów — wyników w planistycznych analizach dochodów pieniężnych ludności w regionie*, Poznań 1975 (maszynopis w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu); M. Guzek i zespół, *Programowanie kierunków międzynarodowej specjalizacji produkcji w ramach RWPG*, Poznań 1973; tenże, *Szczegółowa metodyka ustalania i modyfikacji orientacyjnych cen międzynarodowych RWPG*, Poznań 1974; B. Gruchman, *Stan i kierunki rozwoju planowania regionalnego w Polsce*, Poznańskie Roczniki Ekonomiczne 1971, t. 24, s. 77 - 87; tenże, J. Tarajkowski, L. Wojtasiewicz, *Metody prognozowania przestrzennych struktur przemysłowych*, Biuletyn KPZK nr 70, s. 133 - 180.

⁵ Dla tych badań symptomatyczne są następujące prace: R. Domański, *Modele optymalizacyjne dla kształtowania otwartych regionów ekonomicznych (wraz z teorią rozwoju systemów miejskich i regionalnych)*, Poznań 1975 (dla Instytutu Geografii PAN w ramach problemu węzłowego 11.2.1.); tenże, *Investment activities as a spatial process : The example of Poland*, Geofoum 1974, s. 55 - 56.

⁶ Większość tych prac została wykonana dla Komitetu Badania Regionów Uprzemysłowionych przy Prezydium PAN w latach 1972 - 1975. Między innymi są to takie prace jak: F. Krzykała, *Kształtowanie się struktury organizacyjnej w początkowych fazach produkcji aluminium w Koninie-Malińcu i wrastanie młodej kadry w tę strukturę*; tenże, *Socjologiczne podstawy kształtowania kadry w budownictwie — robotnicy niekwalifikowani*; tenże, *Rola tzw. grup nieformalnych w przedsiębiorstwie przemysłowym w rejonie konińskim*; H. Paszke, *Procesy urbanizacji Malińca i wsi sąsiedzkich pod względem socjalistycznej industrializacji*; H. Januszek, *Wpływ płynności załogi na kształtowanie się stosunków międzyludzkich w Hucie Aluminium w Koninie-Malińcu*.

⁷ S. Borowski, *Model rodziny w Polsce i czynniki kształtujące ją*, [w:] *Polityka: ludnościowa*, Warszawa 1973, s. 187 - 215; tenże, *Funkcje prokreacyjne rodziny pol-*

nością między rozwojem demograficznym a wzrostem gospodarczym prowadzono zarówno studia kompleksowe jak i szczegółowe nad współzależnością rozwoju demograficznego, względnie jego procesów składowych oraz wydajności pracy, dochodu, poziomu życia ludności⁸. Wreszcie badania nad problemami demograficznymi krajów o niskiej płodności mają charakter szerokiej współpracy międzynarodowej. W ramach współdziałania z Departamentem Spraw Społecznych Biura ONZ w Genewie i Europejskiej Komisji Gospodarczej opracowano projekty badań nad płodnością, zwłaszcza przyszłych małżeństw⁹. We współdziałaniu z jednostką badań demograficznych przy Uniwersytecie im. Łomonosowa w Moskwie prowadzono studia metodologiczne. Brano udział w opracowaniu syntetycznego studium demograficznego o Polsce dla ośrodków demograficznych krajów członkowskich ONZ. We współpracy z Instytutem Demograficznym przy Uniwersytecie Rzymskim wniesiono także wkład o skuteczności informacji prasowej na procesy demograficzne¹⁰.

Badania historycznogospodarcze realizowane w Zakładzie Historii Gospodarczej były skoncentrowane na dziejowym procesie kształtowania struktur społeczno-gospodarczych na ziemiach polskich zwłaszcza w czasach nowożytnych i najnowszych łącznie z okresem Polski Ludowej. W tych ramach prowadzono studia nad rozwojem przemysłu, handlu, usług i rolnictwa w różnych przekrojach organizacyjnych i branżowych; badania nad kształtowaniem się rynku siły roboczej, nad procesami urbanizacji oraz nad zmianami struktury społeczno-zawodowej ludności na wsi i w mieście. W rezultacie tych badań powstały wielkie syntezy społeczno-gospodarcze, między innymi mające postać podręczników akademickich¹¹ oraz monografie historycznogospodarcze przedsiębiorstw, osiedli oraz większych jednostek terytorialnych¹².

skiej, Demografia społeczna, Warszawa 1974, s. 84 - 155; tenże, *Analiza czynnikowa w zastosowaniu do badań regionalnego zróżnicowania reprodukcji ludności w Polsce*, Poznań 1975 (Praca wykonania w ramach problemu węzłowego 11.2.1.).

⁸ I. Roeske-Słomka, *Współzależność ekonomicznego rozwoju i procesów prokreacyjnych ludności*, Poznań 1973 (dysertacja doktorska); także, *Współzależność dochodów i dzietności rodzin*, *Studia Demograficzne* 1974, nr 37, s. 45-61; także, *Czynnik demograficzny w niektórych ujęciach wzrostu gospodarczego*, *Studia Demograficzne* 1975, s. 99 - 122.

⁹ S. Borowski, *Socio-Demographic Research on Family Size and Family Attitudes and Motivations of Young People*, United Nations Office at Geneva 1976, s. 1-31,

¹⁰ *The Population of Poland*, CICRED 1975, rozdziały I i II. *The Dissemination of Demographic Knowledge in Some Industrialized Countries*, Roma 1973.

¹¹ W. Rusiński, *The role of the Peasantry of Poznań (Wielkopolska) in the Formation of the Non-agricultural Labour Market*, *East European Quarterly* 1970, Vol. 3, s. 509 - 524; tenże, *Strukturwandlungen der bäuerlichen Bevölkerung Polens im 16-18 Jahrhundert*, *Studia Historiae Oeconomicae* 1972, s. 99 - 119; tenże *Historia gospodarcza — nowe problemy i metody*, *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 1974, s. 1-13; tenże, *Zarys historii gospodarczej powszechnej. Czasy nowożytne i najnowsze, 1500 - 1949*, wyd. 2, Warszawa 1973.

Badania w zakresie ekonomiki i organizacji produkcji dotyczyły głównie organizacyjno-ekonomicznych i społecznych modeli zarządzania przedsiębiorstwem socjalistycznym oraz czynników intesyfikacji produkcji rolniczej. W dziedzinie przemysłu na czoło wysuwały się problemy postępu technicznego, specjalizacji i kooperacji oraz normalizacji¹³. W dziedzinie budownictwa przedmiotem zainteresowań badawczych były także sprawy postępu technicznego, rachunek efektywności inwestycji oraz problemy ekonomiczno-organizacyjne. Równolegle prowadzono badania w dziedzinie gospodarowania czynnikiem ludzkim¹⁴ i majątkiem produkcyjnym¹⁵ oraz w zakresie rachunkowości i analizy ekonomicznej przedsiębiorstw przemysłowych¹⁶.

Bardzo szeroki był wachlarz badań z zakresu ekonomiki i organizacji handlu¹⁷. W ramach analizy rynku i ekonomiki konsumpcji bada się zmiany wielkości i struktury konsumpcji dóbr żywnościowych i nieżywnościowych, preferencje konsumentów oraz rozwija się metody analizy rynku i prognozy popytu¹⁸. W dziedzinie ekonomiki handlu wewnętrznego dominowała problematyka handlu wiejskiego i obrotu rolno-spożywczego łącznie z organizacją, lokalizacją i specjalizacją sieci handlu, przetwórstwa i usług w tej dziedzinie¹⁹.

Badania nad handlem zagranicznym obejmowały zagadnienia polityki

¹² A. Czyżewski, *Miasta wielkopolskie w Polsce Ludowej, Ekonomiczno-demograficzne podstawy rozwoju w okresie 1946 - 1970*, Warszawa 1976.

¹³ S. Smoliński, *Pojęcie specjalizacji produkcji przemysłowej*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1974, z. 3, s. 235 - 242; tenże, *Wykorzystanie zasobów produkcyjnych w Zakładach Metalurgicznych POMET w Poznaniu*, Poznań 1971.

¹⁴ M. Przedpełski i J. Unolt, *Stopień zgodności trudności robót z kwalifikacjami robotników a wydajność pracy* [w:] *Z badań nad zagadnieniami ekonomiki pracy i przemysłu*, Poznań 1973, s. 7 - 18. M. Przedpełski, *Zmiany w rejonizacji zatrudnienia kobiet w gospodarce uspołecznionej Polski w latach 1950 - 1970*, [w:] *Zmiany w rejonizacji zatrudnienia kobiet w gospodarce uspołecznionej*, Poznań 1973, s. 73 - 88.

¹⁵ E. Bittnerowa, *Inwestycje a majątek trwały przemysłu w teorii i praktyce gospodarczej Polski Ludowej*, Poznań 1974.

¹⁶ W. Gabrusewicz, E. Kurtys, K. Robaszekiewicz, *Badania i ocena gospodarki majątkiem obrotowym w przedsiębiorstwie przemysłowym* [w:] *Z badań nad zagadnieniami ekonomiki pracy i przemysłu*, Poznań 1973, s. 19-72. E. Kurtys i M. Hamrol, *Badania tendencji rozwojowej kosztów zaopatrzenia surowcowego w cukrowniach woj. poznańskiego* [w:] *Z zagadnień sprawności i funkcjonowania przemysłu*, Poznań 1972, s. 7-67.

¹⁷ Z. Zakrzewska, *Ekonomika handlu wewnętrznego*, Warszawa 1972.

¹⁸ M. Brojerski, Z. Krasieński, *Poziom zaopatrzenia towarowego jako czynnik kształtowania popytu ludności*, *Handel wewnętrzny* 1972, nr 6, s. 1-10; Z. Krasieński, *Elementy metodyki badania rynku i spożycia*, Warszawa 1972.

¹⁹ M. Brojerski, H. Szulce i Z. Zakrzewski, *Spożycie naturalne a zakupy żywności w handlu wiejskim*, *Roczniki IHW* 1974, r. 4, s. 59 - 70; M. Brojerski, Z. Krasieński, H. Szulce, *Warunki handlowej obsługi wsi w sferze konsumpcyjnych dóbr przemysłowych* [w:] *Tendencje rozwojowe handlu wiejskiego artykułami przemysłowymi*, Poznań 1973.

handlu międzynarodowego i internacjonalizacji procesów gospodarczych. Ponadto zajmowano się badaniem rynków zbytu i marketingu²⁰.

Prowadzone są także studia nad rynkiem turystycznym oraz ekonomiką i organizacją turystyki²¹. Powiązane z tym były prace badawcze nad ekonomicznymi problemami transportu samochodowego, kolejowego i komunalnego wraz z transportową obsługą handlu wewnętrznego²².

W badaniach z zakresu finansów i rachunkowości zaznaczyły się trzy nurty. Pierwszy z nich obejmuje planowanie budżetowe i finansowanie gospodarki organów terenowych, zwłaszcza usług socjalno-kulturalnych²³. Drugi zawiera finanse przedsiębiorstw i zjednoczeń wraz z metodologią rachunku kosztów²⁴. Natomiast trzeci nurt to szeroka problematyka bankowa: analiza i planowanie obiegu pieniężnego, kredytowanie różnorodnej działalności gospodarczej, oszczędności oraz operacje dewizowe²⁵.

Badania w dziedzinie prawa i ubezpieczeń koncentrują się wokół trojakiej problematyki. Na czoło wysuwają się zagadnienia prawne zagranicznego obrotu gospodarczego łącznie ze sprawami prawa transportowego, spedycji międzynarodowej oraz prawa morskiego. Kolejne miejsce zajmuje problematyka prawna krajowego obrotu towarowego łącznie z umowami o świadczenie usług²⁶. Natomiast studia ubezpieczeniowe

²⁰ L. Jankowiak, *Przedsiębiorstwo międzynarodowe i jego rola w handlu światowym* [w:] *Marketing i analiza rynku wewnętrznego*, Poznań 1972, s. 5 - 23; tenże *Z zagadnień umiędzynarodowienia gospodarki światowej*, *Handel Zagraniczny* 1973, nr 7, s. 223 - 226; tenże, *Złoto w gospodarce światowej*, *Finanse* 1974, nr 4, s. 45-51; Z. Foltiński, *Teoria handlu międzynarodowego*, Warszawa 1970; tenże, *Źródła i przyczyny rozwoju marketingu* [w:] *Marketing i analiza rynku wewnętrznego*, Poznań 1972, s. 25 - 35.

²¹ R. Gałęcki, W. Rogoziński, *Rola turystyki w aktywizacji wsi i małych miast* [w:] *Aktywizacja i rozwój wsi i małych miast*, Wrocław 1972, s. 153 - 163.

²² Z. Gługiewicz i zespół, *Studium techniczno-ekonomiczne dowozu pracowników do zakładów pracy i młodzieży do szkół komunikacją kolejową i autobusową w 1970 r. i w latach 1975 - 1990*. Poznań 1973 (praca dla DOKP i WPPKS w Poznaniu); Z. Gługiewicz, *Metody analizy materiałów badawczych z zakresu marketingu usług transportowych w ramach Krajowego Systemu Transportowego*, Poznań 1974.

²³ J. Wierzbicki, *Budżet w systemie finansowym państwa*, *Poznańskie Roczniki Ekonomiczne* 1972, Poznań 1974, s. 207 - 223; tenże, *Opracowanie, uchwalanie i wykonywanie budżetu państwa*, *Finanse* 1974, t. 2, wyd. 3, Warszawa 1974, s. 81 - 109; tenże, *Usługi i infrastruktura (użyteczności publicznej) w państwie socjalistycznym*, *Finanse* 1974, nr 10, s. 16 - 31.

²⁴ E. Czerwińska, *Metody regulowania zysku, Analiza instrumentów finansowych*, Warszawa 1971; także, *System finansowy przedsiębiorstw a postęp gospodarczy*, *Finanse* 1972, nr 1, s. 12-22.

²⁵ Z. Szymczak, *Ustroje bankowe w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, *Poznańskie Roczniki Ekonomiczne* 1971, t. 24, s. 209 - 230.

²⁶ J. Hołowiński, *Integracja gospodarcza państw RWPG a unifikacja ich prawa morskiego*, *Handel Zagraniczny* 1972, nr 9, s. 346 - 348; tenże, *Dalekopisowy morski list przewozowy a konosament* *Ruch Prawniczy* 1974, nr 3, s. 63-73; W. Siuda,

koncentrowały się na ubezpieczeniach rolnych, komunikacyjnych i morskich²⁷.

Badania statystyczne dotyczą dwojakiej problematyki: metod badania wydajności pracy i czynników kształtujących tę wydajność²⁸ oraz metod analizy efektywności handlu i kosztów obrotu towarowego²⁹. Natomiast studia ekonometryczne koncentrują się na problemach modelowania gospodarki narodowej, na wykorzystywaniu tych modeli w prognozowaniu gospodarczym, a ponadto na konstrukcji optymalnych planów działania za pomocą programowania³⁰.

W badaniach towaroznawczych dominuje metodologia oceny towarów, zwłaszcza konsumpcyjnych i żywnościowych. W szczególności rozwija się metody oceny wpływu różnych czynników na jakość towarów. Eksponuje się oceny wpływu surowca i technologii, opakowania, przechowywania i transportu³¹.

Jak widać z powyższego przeglądu, wachlarz badań prowadzonych w ostatnich latach był ogromny. Ten stan sprzyja wieloaspektowemu potraktowaniu każdego problemu. Dominują zagadnienia aktualne, zarówno makroekonomiczne jak i mikroekonomiczne. Zgromadzony został poważny dorobek naukowy, który w przyszłości powinien stać się źródłem syntezy i podstawą przewidywań dalszego rozwoju badań w Uczelni.

Treść zasady realnego wykonania zobowiązań w obrocie uspołecznionym, Ruch Prawniczy 1974, nr 3, s. 223 - 233.

²⁷ T. Sangowski, *Finansowe znaczenie regresu ubezpieczeniowego*, Studia Ubezpieczeniowe, 1973, t. 1, s. 243 - 279.

²⁸ U. Hajdrowska-Mikołajczak, *Demograficzne i środowiskowe czynniki wydajności pracy*, Poznań 1974 (dysertacja doktorska).

²⁹ S. Wierzchosławski, *Rozwój handlu w okresie powojennym na tle wzrostu gospodarczego kraju*, Poznańskie Roczniki Ekonomiczne, Poznań 1972, s. 55 - 90; tenże, *Wpływ wielkości miasta na efektywność ekonomiczną sklepów detalicznych* Poznańskie Roczniki Ekonomiczne 1975, s. 87 - 128; tenże, *Udział handlu wewnętrznego w tworzeniu dochodu narodowego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1976, z. 3.

³⁰ Z. Czerwiński, *Podstawy matematycznych modeli wzrostu gospodarczego*, Warszawa 1973; Z. Czerwiński, Z. Dobrzyński, *Model optymalnego rozłożenia produkcji przedsiębiorstwa przemysłu metalowego w czasie i jego zastosowanie* [w:] *Metody matematyczne w przedsiębiorstwie socjalistycznym*, Poznań 1972, s. 37 - 54

³¹ A. Lempka, M. Wojciechowska, M. Ludwiczak, *Wyodrębnianie i oczyszczanie aflatoksyn syntetyzowanych przez aspergillus flavus na pszenicy i ryżu*, Prace z zakresu Towaroznawstwa i Chemii, Poznań 1974, s. 33 - 36; A. Smoczkiewiczowa, *Chromatografia cienkowarstwowa jako metoda szybkiej oceny starzenia tuszczołów* Prace z zakresu Towaroznawstwa i Chemii, Poznań 1973, s. 55 - 64; P. Baranowski i J. Kwiatkowski, *Wpływ podłoża na zachowanie się powłok chemoutwardzalnych w czasie badania odporności na zmienne temperatury*, Zeszyty Naukowe WSE, Poznań 1973, s. 105 - 110; J. Krauze, *Badania nad preparatami enzymatycznymi obejmujące głównie: metody oznaczania aktywności oksydazy glukozowej, określenie aktywności, czystości i trwałości preparatów oksydazy glukozowej i katalazy*, Poznań 1975; tenże i zespół, *Mikrobiologiczne przyczyny psucia się produktów spożywczych*, Poznań 1974 i 1975.

II. WSPÓLPRACA NAUKOWA Z POLITYKĄ I PRAKTYKĄ GOSPODARCZĄ

Rozwijając różne badania o zasięgu i znaczeniu międzynarodowym poznańska Akademia Ekonomiczna dostarcza wyników pożytecznych dla polityki międzynarodowej i krajowej. Dla rodziny krajów socjalistycznych największe znaczenie mają badania nad międzynarodowym podziałem pracy. Zakład Planowania Regionalnego od szeregu lat uczestniczy w programowaniu kierunków międzynarodowej specjalizacji produkcji w ramach RWPG. Współdziałając z przedsiębiorstwem eksportującym urządzenia transportowe TASC0 opracowano metodykę wyznaczania cen międzynarodowych w ramach RWPG.

Drugi kierunek naukowej współpracy z polityką gospodarczą państwa stanowią studia nad internacjonalizacją procesów gospodarczych i polityką handlu międzynarodowego. Wysoko ocenione i nagrodzone były także prace z teorii handlu zagranicznego, międzynarodowych stosunków walutowych oraz nad celnymi i poza-celnymi barierami handlu. Należą tu także studia nad cyklami koniunkturalnymi w Europie Zachodniej i w Polsce.

Celom wewnętrznej polityki gospodarczej państwa posłużyły prace Instytutu Ekonomii Politycznej dotyczące istoty systemu i funkcji cen. Prace te były adresowane do Państwowej Komisji Cen. Doniosłe znaczenie dla polityki handlowej mają badania nad handlem wiejskim, częściowo realizowane w ramach współpracy z Instytutem Handlu Wewnętrznego.

Rozwijała się także współpraca z innymi instytucjami naukowymi mającymi wpływ na politykę ekonomiczną państwa. Wymienimy dla przykładu: współpracę uczelnianego Instytutu Planowania i Ekonomii Regionu z Instytutem Planowania przy KPRM, Instytutu Finansów i Rachunkowości z Ministerstwem Finansów, Zakładów Statystyki Ogólnej oraz Statystyki Ekonomicznej i Demografii z Głównym Urzędem Statystycznym oraz z Rządową Komisją Ludnościową.

Bardzo ożywiona jest współpraca instytutów i zakładów Akademii Ekonomicznej z przedsiębiorstwami i instytucjami realizującymi procesy gospodarcze, społeczne i kulturalne. Najbardziej wszechstronna jest współpraca z Zakładami Metalurgicznymi POMET, z Zakładami H. Cegielski, TASC0, PZOS Stomil i Wielkopolską Fabryką Urządzeń Mechanicznych „Wiepofama”. Dla Zakładów POMET opracowano system elektronicznego przetwarzania danych w zakresie gospodarki materiałowej, ogólną koncepcję rachunku kosztów normatywnych i ekspertyzę o wykorzystaniu zasobów produkcyjnych. Zakłady H. Cegielski były miejscem badań nad kształtowaniem się wydajności i metod pracy młodych robotników oraz analizy czynnikowej nad wydajnością pracy. Z uwzględnieniem potrzeb TASC0 opracowano system elektronicznego przetwarzania danych w zakresie planowania i rozliczania kosztów oraz system orientacyjnych cen międzynarodowych na niektóre produkty eksportowe. Dla „Wiepofamy” opracowano projekt ogólnych zasad ekonomicznych,

a dla „Stomila” ogólną koncepcję kosztów normatywnych. Współpracowano z wieloma innymi przedsiębiorstwami i zakładami przemysłowymi, spośród których przykładowo wymieniamy: Fabrykę Narzędzi Górniczych w Katowicach, Hutę Aluminium w Konanie—Malińcu, Hutę Szkła w Ujściu.

Odbiorcami prac naukowych były również przedsiębiorstwa budowlane. Wykonano model minimalizacji przebrojeń budowlanej formy bateryjnej. Opracowano zagadnienia: efektywność ekonomiczna uprzemysłowionego budownictwa (rolniczego, ze szczególnym uwzględnieniem inwentarskiego i mieszkaniowego, dla Zjednoczenia Budownictwa Rolniczego w Poznaniu oraz ekonomiczno-techniczne przesłanki rekonstrukcji Zakładów Produkcji Elementów Budowlanych w Powodowie.

Z przedsiębiorstwami handlowymi współpracowały dwa instytuty: Ekonomiki Obrotu Towarowego oraz Statystyki i Ekonometrii. Wykonano takie opracowania jak: rola handlu spółdzielczego w zaopatrzeniu Poznania w artykuły żywnościowe z Wielkopolski; statystyczne metody estymacji kosztów handlu i wyniki ich weryfikacji; statystyczne metody analizy dynamiki i predykcji cen wolnorynkowych warzyw i owoców. Dla Centrali Handlu Meblami w Warszawie opracowano prognozę popytu na meble; dla Centrali Polmożbytu w Warszawie przygotowano opracowanie: czynniki społeczno-ekonomiczne kształtujące popyt i zamiary zakupu samochodów osobowych w Polsce; dla CZSS Społem — metodykę badania i oceny parametrów handlowych detalu.

Rozwijała się także współpraca z innymi instytucjami. Przygotowano statut organizacyjny Urzędu Miasta. Dla GKKFIT opracowano zagadnienie: społeczno-ekonomiczne i geograficzne czynniki kształtujące turystykę w Polsce oraz ich ocena. Dla Hotelu „Forum” w Warszawie, dla Politechniki Poznańskiej i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza opracowano organizacyjny system zmechanizowanej ewidencji oraz sporządzenia list płac.

Ożywiona współpraca z polityką ekonomiczną, społeczną i demograficzną oraz z praktyką gospodarczą przynosi również korzyści naszym naukowcom. Rzeczywistość, z którą oni się stykają, jest przedmiotem analizy i syntezy. Wyniki te, wsparte wcześniejszym dorobkiem naukowym, przekazuje się do wdrożenia — rezultaty zaś wdrożeń wzbogacają osiągnięcia naukowe. Powstaje w ten sposób swoisty system cybernetyczny, korzystny dla obojga partnerów współpracy.

III. WSPÓŁPRACA NAUKOWA Z ZAGRANICĄ

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych współpraca naukowa Akademii Ekonomicznej w Poznaniu z zagranicą uległa znacznemu rozszerzeniu i ożywieniu. Zwiększyła się liczba form współpracy oraz częstość kontaktów w drodze korespondencji i wizyt.

Pod względem częstości kontaktów na czoło wysuwa się wymiana publikacji. Biblioteka Główna zwiększyła liczbę wymienionych pozycji zarówno z ośrodkiem krajów socjalistycznych, jak i kapitalistycznych. Szczególnie pozytywnie trzeba ocenić wzrost wymiany dokonywanej przez zakłady naukowe Uczelni i poszczególnych naukowców. W obydwóch przypadkach chodzi o wymianę wysoce specjalistycznych prac zwartych i czasopism, nadtętek, kopii i filmów. W zasadzie nasi naukowcy indywidualnie zaspokajają, często bardzo wyszukane, potrzeby partnerów zagranicznych na polską literaturę fachową i sami dokonują przekładów na języki, którymi posługują się partnerzy. Ta forma wymiany najlepiej służy pracy badawczej w Akademii.

Drugą pod względem częstości kontaktów formę współpracy stanowią wzajemne usługi edytorskie. Prace naszych naukowców docierają do kilkudziesięciu periodyków naukowych w krajach socjalistycznych oraz do dużej liczby wydawnictw w całym świecie. W „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”, organie Uniwersytetu im. A. Mickiewicza i Akademii ukazują się każdego roku artykuły i recenzje kilkunastu prac zagranicznych autorów. Ponadto naukowcy Akademii, pełniąc funkcje redaktorów w czasopismach branżowych i o szerokim profilu, regionalnych i ogólnokrajowych, są najlepszymi rzecznikami publikowania prac naukowców zagranicznych współpracujących z Akademią. Wymieniamy chociaż kilka periodyków zagranicznych, w których ukazały się ostatnio prace naszych naukowców: *Annales, Economies — Sociétés-Civilisations* (Francja), *Agrartörteneti Szemle* (Węgry), *Demografia* (Węgry), *Die Nahrung* (NRD), *Deutsche Finanzwirtschaft* (NRD), *Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte* (NRD), *Informacijonnyj Biuletien SEV* (ZSRR), *Papers in Regional Sciences* (USA), *Population* (Francja), *Population Index* (USA), *Population Studies* (Wielka Brytania), *Publications of the United Nations Office at Geneva*, *Revue d'Economie Politique* (Francja), *Revue de l'Est* (Francja), *Statistische Praxis* (NRD), *The Journal of Pharmacy and Pharmacology* (Wielka Brytania), *Voprosy Ekonomiki* (ZSRR).

W Akademii Ekonomicznej w Poznaniu jednorazowe albo serie wykładów wygłosili naukowcy z większości krajów europejskich oraz dość liczni z krajów pozaeuropejskich, głównie z USA. Pracownicy naukowci Akademii byli zapraszani, aby wygłosić cykle wykładów w ZSRR, NRD, w Czechosłowacji, na Węgrzech, w Bułgarii i Jugosławii a także w Belgii, Francji, Holandii, RFN, we Włoszech i Wielkiej Brytanii, w USA i Kanadzie.

W celach kształceniowych i konsultacyjnych każdego roku około 40 - 50 starszych asystentów, adiunktów i docentów wyjeżdża do krajów socjalistycznych i kapitalistycznych. Znaczna część tych wyjazdów po- ciąga za sobą rewizytę młodych naukowców zagranicznych.

Również na zasadzie wzajemności organizowane są doroczne praktyki dla studentów. Akademia Ekonomiczna wymienia stale studentów-praktykantów z Instytutem Ekonomicznym w Odessie, z Instytutem Inżynieryjno-Ekonomicznym w Charkowie, z Instytutami Ekonomicznymi w Sofii i Warnie, z Wyższymi Szkołami Ekonomicznymi w Pradze i Bratysławie, z Wyższą Szkołą Handlową w Lipsku i Uniwersytetem M. Luthra w Halle—Wittenberg, z Uniwersytetem w Tilburgu (Holandia) oraz z Wyższą Szkołą Handlową w Reims.

Akademia Ekonomiczna była w ostatnich latach organizatorem lub współorganizatorem międzynarodowych konferencji naukowych. Wiosną 1973 r. zorganizowała naradę w sprawie programowania międzynarodowego podziału pracy dla naukowców z krajów RWPG, a jesienią tegoż roku konferencję demograficzną w Kiekrzu pod Poznaniem. Jesienią 1974 r. Akademia organizowała polsko-czeskie spotkanie naukowe towaroznawców oraz wspólnie z Europejskim Centrum Demograficznym konferencję demograficzną w Karpaczu. Jesienią 1975 r. Uczelnia była organizatorem dwóch konferencji naukowych z udziałem gości zagranicznych w Błażejewku; pierwsza z tych konferencji zgromadziła demografów, a druga ekonomistów. Każdego roku kilkunastu naukowców z Akademii Ekonomicznej bierze udział w konferencjach naukowych: krajowych z udziałem gości zagranicznych albo w międzynarodowych.

Niektóre problemy naukowe są rozwiązywane wspólnie przez pracowników Akademii Ekonomicznej oraz przez naukowców zagranicznych. Instytuty Ekonomii Politycznej i Ekonomiki Produkcji Akademii współpracują z Charkowskim Instytutem Inżynieryjno-Ekonomicznym nad problemami ekonomiki i zarządzania w socjalistycznym przedsiębiorstwie przemysłowym. Zakład Planowania Regionalnego współpracuje zaś z Instytutem Ekonomicznych Problemów Światowego Systemu Socjalizmu w Moskwie nad programowaniem kierunków międzynarodowej specjalizacji produkcji w ramach RWPG. Zakład Ekonomiki Turystyki współpracuje z analogiczną jednostką Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bratysławie. Zakład Statystyki Ekonomicznej i Demografii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu współdziała z Katedrą i Laboratorium Demografii Uniwersytetu im. Łomonosowa w Moskwie w badaniach nad skutecznością narzędzi ekonomicznych w polityce populacyjnej; z Instytutem Demograficznym Uniwersytetu Rzymskiego w badaniach nad wpływem informacji demograficznej środkami masowego przekazu oraz z Narodowym Instytutem Studiów Demograficznych w Paryżu w badaniach nad rozwijaniem metod kohortowych.

Współpraca Akademii Ekonomicznej z ośrodkami za granicą pogłębia i rozszerza zasięg ważności uzyskiwanych wyników badawczych. W ramach tej współpracy powstają nowe problemy, których wspólne rozwiązywanie ma znaczenie teoretyczne i dyscyplinotwórcze, polityczne i praktyczne.

IV. METODY PROGNOZOWANIA BADAŃ I DYSCYPLIN NAUKOWYCH

1) W latach 1972 - 1976 w poznańskiej Akademii Ekonomicznej interesowano się żywo prognozowaniem badań naukowych i nowych dyscyplin naukowych. W drodze prognozowania sterowanego usiłowano skoncentrować badania na niewielu istotnych problemach, włączyć się w nurt badań nad problemami preferowanymi, zmodernizować strukturę dyscyplin, dając pierwszeństwo nowo powstającym i nowoczesnym³².

W niniejszym rozdziale przedstawiamy w zarysie tok rozważań metodologicznych, prób wyboru problemów i przewidywań nowych dyscyplin. Dość częste odwoływanie się do zagadnień demograficznych ma jedynie znaczenie przykładowe, wybranych dlatego, że są autorowi lepiej znane.

2) Zazwyczaj termin prognoza stosujemy w odniesieniu do przyszłych zjawisk i procesów, niezależnych od woli podmiotu opracowującego prognozę. Jeśli te zjawiska i procesy zależą w części od woli podmiotu przewidującego, to mówimy o prognozie sterowanej. Natomiast, gdy przyszły rozwój zdarzeń i procesów zależy w dużej mierze lub całkowicie od podmiotu przewidującego, to określenie prognoza zastępujemy terminem program. Nasze rozwiązania ograniczamy do prognoz, zwłaszcza sterowanych. Zespół kryteriów wyboru przedmiotu, zasad i metod opracowania prognozy nazywamy prognostyką. Prognostyka rozwija się i staje samodzielną dyscypliną naukową.

W literaturze naukoznawczej i prognostycznej przedmiotem kontrowersji jest to, czy rozwój nauki może być przedmiotem prognozy. Przeciwnicy i sceptycy uważają, że prognozowanie jest niemożliwe z powodu wielkiej liczby determinant rozwoju nauki oraz z uwagi na abstrakcyjny i niewymierny charakter przedmiotu prognozy³³. Zwolennicy natomiast prognozowania rozwoju nauki przytaczają takie argumenty jak: a) ciągłość nauki — w przyszłej nauce tkwią zdobycze przeszłej i terażniejszej nauki; b) zdeterminowanie nauki i poznawalność jej determinant; c) poznawalność terażniejszego stanu nauki, który jest tworem abstrakcyjnym oraz jego przyszłych odwzorowań, czyli modeli; d) wnioskowanie o przyszłości nauki jest możliwe, ponieważ wnioskowanie jest niezależne od przedmiotu wnioskowania i czasu³⁴.

³² Rozwój i postęp ostatnich lat uprzytomnimy sobie lepiej porównując z wcześniejszymi okresami, co umożliwi opracowanie: Z. Zakrzewski, *Osiągnięcia naukowo-badawcze WSE w Poznaniu w XV-leciu 1958 - 1972*, Życie Szkoły Wyższej 1973, or 5, s. 91 - 104.

³³ J. D. Bross, *Jak podejmować decyzje*, Warszawa 1965; F. Jampolski, F. Chiluk, W. Lisiczkin, *Problemy prognozowania nauki i techniki*, Warszawa 1971, s. 20 i 45.

³⁴ F. Jampolski, F. Chiluk, W. Lisiczkin, op. cit., s. 20-21; B. G. Kuzniecowa, *O naukowych prognozach i perspektywom planowaniu w 30-gody i tiepier* [w:] *Budiuszczeje Nauki*, Moskwa 1966; H. Theil, *Economic Forecast and Policy*, Amsterdam 1958.

Uznając jako przekonujące argumenty za możliwością prognozowania rozwoju nauki rozpatrzmy w wielkim skrócie przedmiot i metody prognozowania.

3) Studia nad historią badań i dyscyplin naukowych pozwalają w nich wykryć kilka nurtów naukowych, które powinny stać się przedmiotem częściowych prognoz rozwoju dyscyplin. Są to prognozy:

- a) badań podstawowych,
- b) współpracy z wiodącymi placówkami badawczymi za granicą,
- c) powstawania i rozwoju dyscyplin i subdyscyplin,
- d) działalności dydaktycznej,
- e) współpracy z praktyką,
- f) ekonomicznych, demograficznych i społecznych skutków rozwoju objętego poprzedzającymi prognozami częściowymi,
- g) baz materialnych.

Z punktu widzenia rozwoju nauki główne znaczenie ma prognoza badań podstawowych³⁵. Pozostałe prognozy spełniają rolę subsydiarną i komplementarną.

Badania naukowe mogą mieć na celu i dawać w wyniku:

- nowe ważne prawdy o przedmiocie badań,
- nowe metody odkrywania tych prawd,
- nowe zastosowania znanych metod,
- nowe klasyfikacje dotychczasowych wyników badań,
- nowe syntezy.

Na ogół badania mające na celu nowe ważne prawdy o przedmiocie badań oraz nowe metody dochodzenia do tych prawd zasługują na miano podstawowych³⁶ i w swych konsekwencjach są dyscyplinotwórcze.

Geneza problemu podstawowego bywa trojakiego rodzaju:

- udaje się sformułować w pytanie częśćkę dotychczasowej niewiedzy, wybrać metody badania, przewidzieć alternatywne wyniki i następstwa lub pole możliwych wyników i następstw;
- następstwami, o których mowa wyżej, są na ogół nowe problemy, a także nowa rzeczywistość;
- potrzeby ludzkie zmieniające się z tą rzeczywistością i przybierające postać tak zwanego zamówienia społecznego.

W genezie problemów podstawowych ważne jest to, że rozwiązane problemy rodzą nowe problemy. W momencie opracowania prognozy lub

³⁵ Ich motoryczną rolę eksponuje: Ł. Kiędysz, *Metodologiczne problemy nauki*, Moskwa 1964, s. 2)26.

³⁶ Nieco innie kryteria podziału i nazwy grup znajdziemy u T. Kotarbińskiego i Z. Madeja: T. Kotarbiński, *Wzajemne powiązania różnych aspektów badań twórczości naukowej*, Naukoznawstwo 1968, t. 4, z. 3 (15); Z. Madej, *Nauka i rozwój gospodarczy*, wyd. 2, Warszawa 1972, s. 10-11; por. też: R. Ł. Ackoff, *Decyzje optymalne w badaniach stosowanych*, Warszawa 1969.

prognozy sterowanej znamy pierwsze z tych problemów, to znaczy potrafimy je sformułować w postaci pytania, określić metody i techniki rozwiązania, wyznaczyć horyzont czasowy rozwiązania problemu, wyobrazić sobie alternatywne wyniki lub pole wyników oraz naukowe i społeczne konsekwencje rozwiązania problemu. Umawiamy się, że taki problem będziemy nazywali problemem rozpoznany.

Nowe problemy, będące konsekwencją rozwiązania poprzednich potrafimy zaledwie określić alternatywnie i co najwyżej wyrazić w formie pytania. Umawiamy się, że będziemy je nazywali problemami jeszcze nie rozpoznanymi.

W wyniku kolejnego rozwiązywania problemów, które w momencie opracowywania prognozy dzielimy na rozpoznane i jeszcze nie rozpoznane, powstaje nowa subdyscyplina, która w czasie wykazuje tendencję do usamodzielnienia się w dyscyplinę. Siedząc rodowód dzisiejszych dyscyplin, można się w ogólnym zarysie doszukać takiej genezy, jaką przedstawiłem. I na naszych oczach powstają lub powstały w opisany sposób subdyscypliny istniejących dyscyplin.

Można zatem powiedzieć, że problemy podstawowe w swej dyscyplinotwórczej roli są jak gdyby mnożnikami problemów oraz elementów składowych nowych dyscyplin. Stąd, opracowując prognozę rozwoju określonej nauki, a w jej ramach prognozę częściową badań podstawowych, trzeba uwzględnić problem podstawowy w roli mnożnika lub inaczej: uwzględnić dyscyplinotwórczy charakter tego problemu.

Żadna instytucja naukowo-badawczą ani żaden narodowy zespół ekspertów nie może mieć monopolu na badania podstawowe, a tym samym na badania dyscyplinotwórcze. I to musi być główną przesłanką opracowywania prognozy i programu współpracy z wiodącymi instytucjami badawczymi w świecie. Taka prognoza będzie oczywiście zawsze miała charakter substytucyjny i komplementarny w stosunku do prognozy badań podstawowych.

Często bywa tak, że kontakt naszego uczonego z wiodącą placówką naukową za granicą nakłania go do rozwiązania problemu podstawowego w skali narodowej. Rozwiązanie tego problemu rodzi nowe problemy, a w dalszej konsekwencji powstaje w kraju nowa dyscyplina istniejąca już za granicą.

Prognoza powstawania nowych subdyscyplin i dyscyplin jest ściśle związana z prognozą działalności dydaktycznej. Wyższe uczelnie różnią się od innych szkół tym, że w nich prowadzi się zarówno działalność naukowo-badawczą jak i naukowo-dydaktyczną. Właśnie tam wyniki badań podstawowych stają się wkrótce przedmiotem dydaktycznym. Opublikowanie wyników badań podstawowych oraz uczynienie z nich przedmiotu procesu dydaktycznego w naukach humanistycznych i społecznych spełnia taką samą rolę jak wdrożenia w naukach przyrodniczych i technicznych. Stąd też w naukach tych prognoza nowych subdyscyplin i dys-

cyplin w roli przedmiotów procesu dydaktycznego powinna być komplementarną prognozą w stosunku do prognozy badań podstawowych.

4) Ze względu na osobliwość przedmiotu metody prognozowania rozwoju nauk można podzielić na: ogólne, przedmiotowe i dyscyplinarne. Rozważania klasyfikacyjne ograniczymy do prognoz badań podstawowych. Metody ogólne są wspólne ogółowi prognoz. Najważniejszymi spośród nich są: intuicja eksperta, analogia i ekstrapolacja. Zostały one szeroko potraktowane w literaturze futurologicznej i prognostycznej³⁷.

Z uwagi na to, że przedmiot prognozy należy do naukoznawstwa, obok lub zamiast metod ogólnych należy stosować metody bliskie naukoznawstwu. Należą tu: metoda delficka, metoda „pattern” oraz metoda ekstrapolacji mnożnikowej. Metody te zazębiają się oraz uzupełniają, tak że można je stosować razem.

Metoda delficka polega na statystycznym badaniu opinii naukoznawców. Wykorzystuje się ankietę wielostopniową. Po uzyskaniu odpowiedzi na pytania pierwszego stopnia rozsyła się kwestionariusze z pytaniami bardziej ścisłymi i to postępowanie powtarza się wielokrotnie. Specjalista wypełniając kwestionariusz wyższego stopnia zna wyniki badań poprzedniego stopnia. Ma więc okazję do weryfikacji swoich przewidywań i porównań z przewidywaniami innych ekspertów³⁸. Ankieta w sprawie nowych badań i dyscyplin naukowych rozpisana w 1974 r. do instytutów i zakładów Akademii najbliższa była metodzie delfickiej³⁹.

U podstaw metody „pattern” są także ekspertyzy. Różni się ona od poprzedniej nieoznaczonością sytuacji wyjściowych oraz szczegółowymi zasadami postępowania.

Zasada hierarchii problemów polega na tym, że problem ogólny dzieli się na szereg problemów niższego rzędu, które z kolei ulegają dalszemu podziałowi aż do problemu najniższego rzędu, o którego rozwiązaniu będzie mógł wydać opinię jeden specjalista.

Zasada drzewa celów polega na tym, że eksperci z poszczególnych dyscyplin spokrewnionych i subdyscyplin określają podstawowe cele każdego podziału, przy czym celom wyższych rzędów powinny być podporządkowane cele niższych rzędów.

Zasada wzajemnej przydatności polega na korelowaniu przydatności badań naukowych.

³⁷ S. J. Mill, *System logiki sylogistycznej i indukcyjnej*, t. I i II, Warszawa 1962; J. I. Mouly, *The Science of Educational Research*, New York 1963; D. M. Gwosdzani i W. M. Lisiczkin, *Prognostika*, Moskwa 1968; A. I. Ujemow, *Analogija kak metod ekstrapolacji tendencji rozwitija nauki. Analiz zakonomiernostiej i prognozirowanije rozwitija nauki i techniki*, Kijew 1957, s. 34 i następnę; por. też Z. Maciej, op. cit., s. 114.

³⁸ Por. T. J. Gordon, O. Helmer, *Prospective a Long Term*. Bulletin SEDEIS, Futuribles nr 913, Supplement nr 88, 1965.

³⁹ Por. S. Jampolski, F. Chiluk, W. Lisiczkin, op. cit., is. 73 - 77.

Metoda ekstrapolacji mnożnikowej polega na tym, że przewidujemy kolejno problemy rozpoznane, potem te, które powstaną w następstwie ich rozwiązania itd. Wyrasta w ten sposób pewnego rodzaju dendryt problemów⁴⁰.

Metody dyscyplinarne są determinowane charakterem prognozowanych dyscyplin oraz osobliwościami przedmiotów tych dyscyplin. Tok postępowania przedstawiamy na przykładzie nauk demograficznych.

Demografia jest dyscypliną naukową o prawach rozwoju populacji ludzkich i metodach ich wykrywania. W ramach demografii powstało szereg subdyscyplin, których przedmiotem badania są tylko pewne subpopulacje lub pewne cechy populacji, lub też pewne metody wykrywania praw demograficznych. Liczba tych subdyscyplin powiększa się; wcześniej wyodrębnione subdyscypliny rozwijają się i wykazują tendencje do usamodzielniania się. Tak się ma na przykład rzecz z demografią ludzi starych, demografią wielkich miast, demografią historyczną i prognozami demograficznymi, analizą demograficzną i demometrią. Jeżeli bierzemy pod uwagę także te subdyscypliny, to termin demografia zastępujemy określeniem: nauki demograficzne.

W celu wykrycia praw rozwojowych populacji demografowie współpracują z przedstawicielami innych dyscyplin naukowych, zapożyczają od nich metody i techniki badawcze, podstawy odniesienia i szczegółową wiedzę o cechach populacji. Ten aspekt współpracy nadaje demografii charakter międzydyscyplinarny.

Przedmiotem dyscyplin demograficznych są populacje podlegające nieustannemu rozwojowi. Wymienimy tu tylko:

- regulacje liczby potomstwa, odstępów genetycznych, regulacje płci dziecka w populacji,
- wydłużanie się życia człowieka,
- starzenie się populacji,
- zmiany fizyczne i personalistyczne członków populacji.

Bez wątplenia przede wszystkim te nowości będące także potrzebami społecznymi staną się przedmiotem badań podstawowych demografii i jej subdyscyplin. Do tego dochodzą nowinki badawcze z przodujących krajowych i zagranicznych ośrodków naukowych: jedno i drugie stały się źródłem koncepcji problemu węzłowego ogólnokrajowego, opracowanego, oprócz ostatniej redakcji, w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Problem oznaczono mianem: Optymalizacja procesów i struktur demograficznych w Polsce Ludowej. Z uwagi na doniosłość nowych prawd i metod, które powinny dać rozwiązanie problemu, ów problem zakwalifikowaliśmy jako podstawowy (schemat 1).

Większość grup tematycznych ma charakter dyscyplinotwórczy w tym

⁴⁰ Nazwa i eksperymenty nad stosowaniem tej metody pochodzą od autora niniejszego opracowania.

sensie, że ukończenie badań nad tymi tematami i ewentualnymi tematami pochodnymi wzbogaci naszą demografię i jej subdyscypliny. Realizacja projektu badań przyczyni się ponadto do powstania takich nowych subdyscyplin jak: demograficzny rachunek optymalizacyjny; kształtowanie preferencji prokreacyjnych młodzieży w wieku matrymonialnym; decyzje demo-ekonomiczne rodzin; metody regulacji urodzeń; sterowanie ruchem migracyjnym; modele demometryczne i inne.

Niewątpliwie współpraca z wieloma wiodącymi ośrodkami badawczymi mogłaby się stać substytutem rodzimych badań podstawowych oraz mieć również skutek dyscyplinotwórczy. Wspomnimy tu dla przykładu, że w Centrum Badań Ludnościowych przy Moskiewskim Uniwersytecie i w Laboratorium Demograficznym przy Centralnym Urzędzie Statystycznym mają dobre rezultaty w dziedzinie badań nad efektywnością środków polityki demograficznej. Narodowy Instytut Demograficzny w Paryżu stworzył podstawy do takich nowych dyscyplin jak: koniunktura demograficzna, patologia społeczna i demografia jakościowa, genetyka ludnościowa, modele demograficzne o zmiennych endogenicznych. W Instytucie Demograficznym przy Uniwersytecie w Goteborgu ukształtowała się nowa subdyscyplina: modele demometryczne o zmiennych endogenicznych i egzogenicznych. W Instytucie Demograficznym przy Uniwersytecie w Louvain powstała nowa subdyscyplina: analiza i modele zawierania małżeństw. W Biurze Badań Demograficznych przy Uniwersytecie Princeton w USA powstała ongiś analiza kohortowa, a ostatnio teoria modernizacji demograficznej. W Instytucie Badań Demograficznych przy Centralnym Urzędzie Statystycznym w Budapeszcie wzięła początek nowa subdyscyplina: modele ekonomicznego trwania życia. Zarys prognozy współpracy demografów z wybranymi wiodącymi placówkami badawczymi przedstawiono na wykresie. Załącznik 3.

Dalszą konsekwencją nauk demograficznych powinno być wzbogacenie dydaktyki na szczeblu uniwersyteckim i średnim o treści demograficzne oraz systematyczne kształcenie specjalistów demografów przy działach humanistycznych.

Demografia ma i powinna zachować swój interdyscyplinarny charakter. Jej nauczanie powinno odbywać się w ramach specjalizacji przy kierunkach ekonomicznych, socjologicznych, geograficznych, historycznych, prawnych i niektórych biologicznych.

Rozwój własnych badań podstawowych i współpraca z wiodącymi w świecie placówkami badań demograficznych powinna umożliwić uruchomienie specjalistycznych studiów demograficznych co najmniej przy kierunkach ekonomicznych i socjologicznych. A oto schemat nauczanych subdyscyplin demograficznych przy takich kierunkach.

Z punktu widzenia niniejszych rozważań załącznik 2 stanowi również wariant prognozy subdyscyplin i dyscyplin oraz działalności dydaktycznej w ramach nauk demograficznych.

Schemat przewidywanych, wzbogaconych i nowych przedmiotów dla specjalizacji demograficznej na kierunkach społecznych

rok studiów	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	%		
I	Przedmioty kierunkowe												Historia demograficzna świata i Polski	Geografia demograficzna świata i Polski
II	Przedmioty kierunkowe												Ustawodawstwo demograficzne i rodzinne	
III	Przedmioty kierunkowe			Metody i techniki badań demograficznych	Analiza kohortowa	Biometria	Genetyka ludnościowa	Metody regulacji urodzeń	Patologia społeczna	Nieplodność i patologia ciąży	Problemy ponadumiaralnością			
IV	Przedmioty kierunkowe			Demograficzny rachunek optymalizacyjny	Modela demometryczne	Kształtowanie preferencji rodzinnych młodzieży	Sterowanie procesami migracyjnymi	Prognozy demograficzne	Polityka społeczna i demograficzna	Historia doktryn demograficznych				
	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	%		

Przewidywana współpraca
z wybranymi, wiodącymi placówkami badań demograficznych za granicą

Instytut Badań Demograficznych przy Centralnym Urzędzie Statystycznym —
Budapeszt Węgry

Ośrodek Badawczy Problemów Ludności przy Uniwersytecie Moskiewskim
Moskwa, ZSRR

Laboratorium Demografii Instytutu Naukowo-Badawczego przy Centralnym Urzędzie Statystycznym — Moskwa, ZSRR

Instytut Demografii przy Federalnym Urzędzie Statystycznym CSSR —
Praga Czechosłowacja

Instytut Ekonomiki AN USRR
Oddział Demografii
Kijów — USRR

Ośrodek Badań Demograficznych przy Instytucie Nauk Społecznych
Belgrad Jugosławia

Zespoły Statystyki i Demografii przy Uniwersytecie Humboldta
Berlin, NRD

Instytut Demograficzny przy Uniwersytecie w Göteborgu Szwecja

Narodowy Instytut Studiów Demograficznych
Paryż Francja

Zespół Historii Ludności i Struktur Społecznych przy Uniwersytecie w Cambridge
Wielka Brytania

Wydział Statystyki Ludnościowej Instytutu Statystyki i Badań Ekonomicznych
Paryż — Francja

Instytut Demografii i Wydział Statystyki Ludności przy Federalnym Urzędzie Statystycznym
Wiesbaden, RFN

Placówki badań demograficznych w Polsce

Instytut Demografii przy Uniwersytecie Rzymskim
Rzym, Włochy

Biuro Badań Ludnościowych przy Uniwersytecie w Princeton
USA

Komitet Badań Ludnościowych przy Londyńskiej Szkole Ekonomii i Nauk Politycznych
Londyn, W. Brytania

Rada Ludnościowa
Nowy York
USA

Instytut Badań Demograficznych przy Uniwersytecie w Louvain Belgia

Departament Demograficzny Uniwersytetu w Montrealu Kanada

Międzyuniwersytecki Instytut Demograficzny w Holandii Haga

Ośrodek Brazylijskich Studiów Demograficznych przy Państwowej Szkole Nauk Statystycznych
Rio de Janeiro, Brazylia

Departament Demografii Państwowego Uniwersytetu Australijskiego
Canberra, Australia

Międzynarodowy Instytut Badań Ludnościowych
Deonar
Bombay, Indie

5. Postępowanie w przypadku demografii odpowiadające metodzie ekstrapolacji mnożnikowej trzeba uznać jako jednorazowe i eksperymentalne. Zamierzano je wdrożyć co najmniej do wszystkich grup dyscyplin wyodrębnionych wstępnie w rozdziale I niniejszych rozważań. Przygotowaniem do wdrożenia tego postępowania była specjalna ankieta skierowana w 1974 r. do wszystkich instytutów i zakładów, oparta na metodzie delifikcyjnej. Prognozy oparte na tej ostatniej metodzie miały być ulepszone później metodą ekstrapolacji mnożnikowej. W momencie przygotowania niniejszego artykułu autor dysponował jedynie wynikami ankiety w odniesieniu do znanych nam już dyscyplin i grup dyscyplin oraz wynikami zastosowań metody ekstrapolacji mnożnikowej w odniesieniu do nauk demograficznych.

V. PRZEWIDYWANE BADANIA I NOWE DYSCYPLINY (NAUKOWE)

1) Ankieta rozpisana do instytutów i zakładów Akademii Ekonomicznej w 1974 r. została zatytułowana: Schemat programu rozwoju dyscypliny do 1990 r. (dla każdego przedmiotu reprezentowanego w Instytucie, który jest przedmiotem głównym wyodrębnionego lub przewidywanego w przyszłości Zakładu). Zakres i układ programu przedstawiał się następująco:

I. Przewidywane problemy badań naukowych z podziałem na:

1. aktualnie prowadzone według stanu na 1974 r.,
2. rozpoznane, tj. takie, które będą podjęte do 1980 r.,
3. w pełni nie rozpoznane, które ewentualnie będą podjęte w latach 1980-1990.

II. Działalność dydaktyczna z podziałami:

1. dla kierunku, dla specjalizacji, dla specjalności,
2. na wykłady, ćwiczenia i proseminaria, seminaria,
3. od 1974 do 1980, po 1980 r.

III. Rozwój (potrzeby) kadry dydaktyczno-naukowej i techniczno-naukowej z podziałem na:

1. profesorów, docentów, docentów kontraktowych, adiunktów, starszych asystentów i asystentów, asystentów techniczno-naukowych, innych,
2. stan w latach: 1974, 1980, 1990.

IV. Rozwój (potrzeby) aparatury z podziałem na:

1. podstawowe aparaty i urządzenia, .
2. stan w latach: 1974, 1980 i 1990.

V. Rozwój (potrzeby lokalowe) z podziałem na:

1. rodzaj pomieszczeń,
2. liczbę pomieszczeń i łączny metraż w latach: 1974, 1980 i 1990.

VI. Kooperacja z instytucjami i przedsiębiorstwami krajowymi z podziałem na:

1. instytucje (nazwy) i rodzaj kooperacji,
2. w okresie 1974 - 1980 i po 1980 r.

VII. Kooperacja z instytucjami zagranicznymi z podziałem na:

1. instytucje (nazwy) i rodzaj kooperacji,
2. w okresie 1974 - 1980 i po 1980 r.

Po zebraniu informacji według przedstawionego wyżej schematu postanowiono wyodrębnić przyszłe problemy podstawowe. Przyjęto następujące kryteria selekcji: 1. problem polega na identyfikacji ważnych zależności w przyrodzie lub społeczeństwie, lub na odkryciu metod identyfikacji tych zależności; 2. rozwiązanie problemu ma doniosłe znaczenie dla rozwoju dyscypliny; 3. nad problemem pracuje dyrektor instytutu lub kierownik zakładu, a ponadto z problemu wywodzą się tematy co najmniej niektórych prac doktorskich i habilitacyjnych; 4. rozwiązanie problemu nie zostało zlecone instytutowi lub zakładowi z zewnątrz, na przykład w ramach problemu węzłowego, resortowego lub międzyresortowego.

Wyniki ankiety zostały w całości opracowane, usystematyzowane i pogłębione jedynie w odniesieniu do demografii — co prezentowaliśmy wyżej jako przykład stosowania metody ekstrapolacji mnożnikowej. W przypadku wszystkich dyscyplin dokonano klasyfikacji i zestawienia wyników, co w skrócie prezentujemy wyżej. Zestawienia dokonano w układzie instytutów⁴¹.

2) Przyszłe problemy badań naukowych w układzie instytutowym dzielą się na kontynuowane i nowe. Informacji o kontynuowanych pracach dostarczy nam rozdział 1 niniejszych rozważań. Problemy nowe w latach 1976-1980 będziemy w dalszym ciągu oznaczali symbolem I, problemy podstawowe w tychże latach symbolem II, a ewentualne nowe dyscypliny — symbolem III.

Instytut Ekonomii Politycznej:

I. 1. Historia gospodarcza: a) badanie struktur społeczno-gospodarczych na ziemiach polskich od XVI do XVIII wieku, b) badania nad rozwojem sił wytwórczych w Polsce Ludowej. 2. Historia myśli ekonomicznej: myśl ekonomiczna Republiki Federalnej Niemiec. 3. Ekonomia Polityczna socjalizmu: miejsce płac w kształtowaniu podaży siły roboczej; 4. Ekonomia polityczna kapitalizmu: a) przemiany strukturalne kapitalizmu, b) badanie dynamiki tempa rozwoju kapitalizmu.

II. Czynniki przekształceń strukturalnych we współczesnej gospodarce.

III. 1. Metodologia nauk ekonomicznych. 2. Teoretyczne podstawy rachunku ekonomicznego.

⁴¹ Autor niniejszego artykułu opracował: schemat ankiety, zebrał informacje z instytutów oraz dokonał opracowania wyników dla nauk demograficznych. Zestawienia wyników według instytutów dokonano w Komisji Badań Naukowych Akademii Ekonomicznej pod kierunkiem Z. Zakrzewskiego.

Instytut Ekonomiki Produkcji:

I. 1. Ekonomia i organizacja przemysłu: a) ekonomiczne efekty postępu technicznego w przemyśle, b) systemowe projektowanie organizacji zarządzania przedsiębiorstw, c) metody zarządzania wielkimi przedsiębiorstwami społeczno-gospodarczymi. 2. Analiza ekonomiczna: zmiany w strukturze kosztów własnych w przemyśle. 3. Marksistowska filozofia i socjologia: a) metodologia badań nad filozofią polityki i zadań planistycznych, b) socjologia pracy, przemysłu, handlu i usług, c) socjologia wiedzy. 4. Ekonomia kształcenia: a) kształcenie jako czynnik wzrostu gospodarczego, b) analiza systemów szkolnych i ich funkcjonowania.

II. Czynniki intensyfikacji produkcji pozarolniczej.

III. 1. Polityka socjalna i personalna. 2. Podstawy ergonomii. 3. Humanizacja pracy w przedsiębiorstwie produkcyjnym. 4. Ekonomia kształcenia.

Instytut Planowania i ekonomiki regionu oraz Zakład Geografii Ekonomicznej:

I. 1. Geografia ekonomiczna: a) zagadnienia wyceny elementów środowiska przyrodniczego, b) rachunek ekonomiczny w gospodarowaniu w środowisku przyrodniczym, c) rozwój systemu osadniczego.

II. Teoretyczne podstawy planowania regionalnego.

III. 1. Rachunek ekonomiczny w gospodarowaniu w środowisku ekonomicznym. 2. Nauka o regionie.

Instytut Finansów i Rachunkowości:

I. 1. Finansowe czynniki efektywnego gospodarowania: a) mierniki oceny w systemie finansowym WOG, b) zależność sytuacji finansowej przedsiębiorstwa od efektywności wykorzystania środków obrotowych, c) udział zysku przedsiębiorstwa w finansowaniu jego nakładów rozwojowych, d) ryzyko i niepewność w systemie finansowym przedsiębiorstw. 2. Bankowość: zagadnienia bankowości spółdzielczej. 3. Rachunkowość w systemie informatycznym: a) zastosowanie rachunku kosztów standardowych, b) wdrożenie mini-komputerów elektronicznych do systemu informacji ekonomicznej.

II. Metody regulowania obiegu pieniężnego i redystrybucji dochodów w procesach gospodarczych.

III. 1. Instrumenty polityki finansowej. 2. System informacyjno-decyzyjny w przedsiębiorstwie. 3. Metody kontroli i rewizji przedsiębiorstw w warunkach elektronicznego przetwarzania danych. 4. Równowaga rynkowa i polityka pieniężna.

Instytut Statystyki i Ekonometrii:

I. 1. Mierniki rozwoju gospodarczego: a) statystyka, b) metody analizy dynamiki zjawisk i prognoz ekonomicznych, c) metody analizy kosztów w obrocie towarowym. 2. Demografia: a) modele demometryczne, b) modelowe tablice procesów demograficznych, c) metody prognoz demograficznych; 3. W ekonomii: programowanie nieliniowe w przestrze-

niach pseudometrycznych. 4. Informatyka i cybernetyka ekonomiczna: systemy elektronicznego przetwarzania danych w zarządzaniu przedsiębiorstwem i regionem. 5. Ekonometria: a) ulepszanie metod prognozowania ekonomicznego, b) wykorzystanie podejścia cybernetycznego dla konstrukcji wzrostu gospodarczego.

II. Ulepszone metody prognoz społeczno-ekonomicznych.

III. 1. Statystyka przemysłu. 2. Demometria. 3. Kształtowanie preferencji rodzinnych młodzieży. 4. Sterowanie procesami migracyjnymi. 5. Prognozy demograficzne. 6. Matematyczne modele funkcjonowania i wzrostu gospodarki narodowej. 7. Teoria systemów. 8. Sterowanie procesami gospodarczymi w przedsiębiorstwie i regionie.

Instytut Ekonomiki Obrotu Towarowego:

I. 1. Ekonomia handlu wewnętrznego: handel wiejski na tle ogólnego rozwoju wsi i gospodarki żywnościowej. 2. Ekonomia konsumpcji: porównawcze badania wewnętrznych rynków z branży dóbr trwałego użytku. 3. Ekonomia transportu: prognozy potrzeb transportowych. 4. Ekonomia handlu zagranicznego: marketing w gospodarce socjalistycznej. 5. Międzynarodowe stosunki gospodarcze: rozwój stosunków wschód—zachód. 6. Ekonomia i organizacja turystyki: prognozy rozwoju turystyki. 7. Ubezpieczenia gospodarcze: czynniki warunkujące popyt na ochronę ubezpieczeniową w gospodarce socjalistycznej. 8. Prawo obrotu międzynarodowego: unifikacja międzynarodowego prawa gospodarczego w państwach RWP.

II. Podstawy i kierunki rozwoju gospodarki żywnościowej w Polsce.

III. 1. Polityka handlu wewnętrznego. 2. Systemy transportowe. 3. Prognozowanie w transporcie. 4. Procesy umiędzynarodowienia produkcji. 5. Rachunkowość ubezpieczeniowa.

Instytut Towaroznawstwa:

I. 1. Chemia analityczna: alkaloidy. 2. Biochemia: a) otrzymywanie rozpuszczalnych unieruchomionych preparatów enzymatycznych, b) badania otrzymywania i stosowania enzymów.

II. Kryteria i metody oceny towarów.

III. 1. Analiza instrumentalna. 2. Inżynieria materiałowa. 3. Metrologia. 4. Sterowanie jakością towarową.

3) Badania przewidziane na lata 1976-1980 można jeszcze rozpatrywać w podziale na zlecone i własne. Wśród zleconych na szczególną uwagę zasługują badania nad problemami węzłowymi, międzyresortowymi i resortowymi. Instytuty i zakłady będą partycypowały w rozwiązywaniu co najmniej następujących problemów.

Problemy węzłowe: 1) Metody centralnego planowania i zasady funkcjonowania gospodarki na lata 1976-1980 — realizatorzy tematów: Instytut Ekonomii Politycznej oraz Instytut Planowania i Ekonomiki Regionu. 2. Rynek dóbr konsumpcyjnych i usług w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski — realizator: Instytut Ekonomii Politycznej. 3. Sys-

terny organizacji i zarządzania z zastosowaniem informatyki w gospodarce narodowej — realizatorzy: Instytut Statystyki i Ekonometrii oraz Instytut Ekonomiki Produkcji. 4. Optymalizacja procesów i struktur demograficznych w Polsce — realizator tematów: Instytut Statystyki i Ekonometrii. 5. Procesy integracji krajów RWPG — realizator tematu: Instytut Planowania i Ekonomiki Regionu.

Problemy międzyresortowe-podstawowe: 1. Podstawy przestrzennego zagospodarowania kraju — realizatorzy tematów: Zakład Geografii Ekonomicznej oraz Instytut Planowania i Ekonomiki Regionu. 2. Teoria funkcjonowania gospodarki narodowej w socjalizmie — realizator tematu: Instytut Statystyki i Ekonometrii. 3. Synteza związków organicznych (biologicznie aktywnych steoidów), realizator tematów: Instytut Towaroznawstwa.

Problemy resortowe: Finansowe instrumenty aktywizacji gospodarki terenowej — realizator tematów: Instytut Finansów i Rachunkowości.

Badania własne, dyktowane najczęściej zainteresowaniem indywidualnych badaczy oraz potrzebami miasta lub regionu wielkopolskiego, w latach 1976-1980 będą obejmowały pięć grup zagadnień: 1. badania mające na celu usprawnienie działalności przedsiębiorstwa socjalistycznego, 2. analityczno-prognostyczne badania regionalne, 3. badania poświęcone doskonaleniu metod analizy zjawisk ekonomicznych, 4. badania nad przemianami społeczno-politycznymi oraz rozwojem szkolnictwa wyższego w PRL, 5. badania nad międzynarodowymi stosunkami gospodarczymi i międzynarodowym podziałem pracy.

W ramach badań własnych realizowane będą niektóre prace doktorskie i habilitacyjne. Część tych badań ma charakter specjalizacyjny w danej dyscyplinie dla młodej kadry.

VI. WNIOSKI

Łatwo zauważyć, że w nadchodzących latach zwiększy się zakres rzeczowy badań. Część uzyskanych wyników wzbogaci reprezentowane w Uczelni dyscypliny; część stanie się podłożem dla nowych dyscyplin. Wyniki badań będą służyły także polityce gospodarczej, społecznej i demograficznej w naszym kraju. Znaczna liczba tematów ma charakter praktyczny. Ich realizacja pociągnie za sobą wdrożenia wyników w przedsiębiorstwach i instytucjach.

Akademia, jak dotychczas, będzie partycypowała w kształceniu kadry, pomnażaniu ogólnonarodowego i światowego dorobku naukowego. Przede wszystkim zwiększy się jej udział w realizacji procesów społeczno-gospodarczych.

RECENT RESULTS AND PERSPECTIVES OF THE RESEARCH WORK AT THE
ACADEMY OF ECONOMICS IN POZNAŃ

S u m m a r y

In 1976, the Academy of Economics in Poznań celebrated the 50th anniversary. During its half century history the School has largely developed the scope of research and university teaching. At present it is possible to distinguish eleven main groups of scientific branches in which the school manifests its activity, namely: 1. political economy, 2. economic policy, planning and regional science, 3. sociology, 4. demography, 5. economic history, 6. economics of production and management, 7. economics of trade, 8. finance and accounting, 9. law and insurance, 10. statistics and econometrics, 11. commodity science.

Within that vast range of branches the scholars at the Academy elaborated many theoretical and methodological problems. The centres, at which the mentioned branches of science have been cultivated, co-operate with the institutions and enterprises the activity of which are socio-economic policy, production or services respectively. We mention for instance such institutions as: Commission of Planning at the Government, Ministry of Internal Commerce, Ministry of Finance, Ministry of Labour, Wages and Social Affairs, Central Statistical Office, Government Commission for Population, great enterprises, municipality and local governments.

Within that range of scientific branches the Academy has carried on various exchange with foreign institutions. The scope of that exchange are scientific publications and editorial services; visiting professors, research students and graduates; research studies on common problems as well as symposia and conferences.

In 1974 - 1976, some experts have undertaken forecasting works concerning research problems and new branches of science at the Academy till 1990. They have elaborated the following prognoses: 1. research studies on fundamental problems, 2. co-operation with the leading research institutions abroad, 3. new branches of science, 4. teaching process, 5. co-operation with institutions and enterprises, 6. economic, demographic and social consequences of the development mentioned in the foregoing points, 7. technical equipment of the Academy and its laboratories.

They have i.a. accepted the principle that the results of the research studies on fundamental problems are also the main sources of the new branches of science.